

TIL VA ADABIYOT

TA'LIMI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI
VAZIRLIGINING ILMIY-METODIK JURNALI

1991-yildan
chiqa boshlagan

2023-yil. 6-son

ISSN 2010-5584

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ МИНИСТЕРСТВА
ДОШКОЛЬНОГО И
ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

Я ПРЕПОДАВАНИЕ ЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

LANGUAGE AND LITERATURE TEACHING

SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL JOURNAL OF THE MINISTRY
OF PRESCHOOL AND SCHOOL EDUCATION
OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

<http://tiladbiyot.uz> www.tiladbiyot.uz tiladbiyotjournal.uz www.tiladbiyotjournal.uz tiladbiyotjournal.ru www.tiladbiyotjournal.ru tiladbiyotjournal.com www.tiladbiyotjournal.com

ALEKSANDR SERGEYEVICH PUSHKIN TAVALLUDIGA 224 YIL

Ushbu sonda

TILSHUNOSLIK

Kelishik va ko'makchilar
vazifadoshligi

4
bet

TAHLIL

Navoiy yodga olgan
shoiralar

15
bet

TADQIQOT

Ikrom Otamurod
dostonlarida ijodkor
dunyoqarashi va lirik
qahramon muammosi

22
bet

ОБСУЖДАЕМ, СПОРИМ

Совершенствование
системы тренингов
по обучению русскому
языку

84
bet

O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida 2014-yil 19-dekabrda 0055-raqam bilan qayta ro'yxatga olingan.

2023-yil.
6-son.

1991-yildan chiqq boshlagan

TIL VA ADABIYOT

TA'LIMI

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ МИНИСТЕРСТВА
ДОШКОЛЬНОГО И
ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Я ПРЕПОДАВАНИЕ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

LANGUAGE AND LITERATURE TEACHING

SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL JOURNAL OF THE MINISTRY
OF PRESCHOOL AND SCHOOL EDUCATION
OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Tahrir hay'ati:

Hilola UMAROVA
Dilshod KENJAYEV
Nizomiddin MAHMUDOV
Yorqinjon ODILOV
Nasirullo MIRKURBANOV
Jabbor ESHONQULOV
Valijon QODIROV
Baxtiyor DANIYAROV
Abdurahim NOSIROV
Tolib ENAZAROV
To'lg'in SAYDALIYEV
Ravshan JOMONOV
Zulxumor MIRZAYEVA
Qozoqboy YO'LDOSHEV
Tajixon SABITOVA
Salima JUMAYEVA
Nilufar NAMOZOVA
Qayum BAYMIROV
Lutfullo JO'RAYEV
(bosh muharrir o'rinbosari)

Bosh muharrir

Bahodir JOVLIYEV

Sahifalovchilar:

Akmal FARMONOV
Gulnoza VALIYEVA

Nashr uchun mas'ullar:

Nilufar NAMOZOVA
Nigora URALOVA
Nargis BOBODJANOVA

Tahririyat manzili:

100038, Toshkent shahri
Matbuotchilar ko'chasi 32-uy.
Telefon: (98) 121-74-16,
(71) 233-03-10, (71) 233-03-45,
(71) 233-03-67.
e-mail: til_adabiyot@mail.uz
vcb-sayt: www.tilvaadabiyot.uz

Jurnalning ko'chirib boshilgan maqolalar "Ti va adabiyot ta'limi" dan olindi, deb izohlanishi shart.

Jurnalda nashr etilgan maqolalarda mualliflarning tahririyat nuqtayi nazariga muvofiq kelmaydigan fikr-mulohazalari bo'lishi mumkin. Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqdir qilinmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

Mualliflarning ismi va familiyasi shaxsini tasdiqlovchi pasporti ga muvofiq yoziladi.

Bosmaxonaga, 2023.30.05 da topshirildi. Ofset usulida chop etildi. Qog'oz bichimi 60x84/18. Sharhli bosma taboqi 6,0. «Ariala» garnituri. 10, 11 kegl. «ECO TEXTILE PRODUCT» MCHJ bosmaxonasida chop etildi. Manzil: Toshkent sh. Mirobod tum., Matbuotchilar ko'chasi 32-uy. Buyurtma Adadi 3100 nusxa. Bahosi kelishilgan narxda.

TIL VA ADABIYOT
TA'LIMI

ЖУРНАЛ «ТИЛ ВА АДАБИЙОТ»
ЖУРНАЛ «ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА»

журнали

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayasati qarori bilan Filologiya hamda Pedagogika fanlari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari (PhD, DSc) asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrdir.

MUNDARIJA

SHANDOR PETEFI TAVALLUDINING 200 YILLIGIGA

Asror Mo'min. Ozod qalb tug'yonlari 3

TILSHUNOSLIK

Ra'no Davlatova, Nafisa Musayeva. Tilshunoslikda bolalar nutqining o'rganilishi 4
Dilfuza Pulatova. Kelishik va ko'makchilar vazifadoshligi 5

ILG'OR PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR

Dilshod Muhtidinov. Proposals for the improvement of English language education 7
Farangiz Mamedova. Innovative methods in teaching foreign language
Marg'uba Siddiqova. Xitoy iyerogliflarini o'rgatish bo'yicha uslubiy tavsiyalar 10
Umida Madaminova. Interaction patterns in online and offline classroom 13

TAHLIL

Iqboloy Adizova. Navoiy yodga olgan shoirlar 15
Shoira Hoshimova. "G'aybning ikkinchi sayohati" qissasida psixologik tahlil
Dilfruz Rahmatova. Mahmudxo'ja Behbudiyning "Qasdi safar" asari va uning til xususiyatlari 1
Fazliddin G'aniyev. Nemis adabiyotida masal janri poetik takomili 2

TADQIQOT

Salima Jumayeva. Ikrom Otamurod dostonlarida ijodkor dunyoqarashi va lirik qahramon muammosi 22
Mabhuba Tojiboyeva, Alisher G'oziyev. Nazir Ali Sayyidning "Lo'g'ate chig'atoyi beforisi" lug'ati 25
Baurjan Sayfullayev. Dialektal zonalarda kontaktologiya masalasining badiiy adabiyotdagi xususiyatlari 27
Dilnoza Radjabova. Qimmatbaho tosh va ma'dan nomlari shakllanishining nominatsion-motivatsion xususiyatlari 30
Mastura Karimova. Antroponimlar alluziv nom sifatida 32
Munofatxon Mamajonova, Nilufarxan Mahmudova. "Sayohatnoma" da migdor anglatuvchi birliklarning o'rni 34
Muxlimjon Nasirov, Malicaxon Meliqo'ziyeva. O'zbek tili radioaloqa sohasida birlikma-terminalar
Taxmina Mansurova. Kognitiv tahlil doirasida bog'lovchi fe'larning leksik-semantik imkoniyatlari
Xalida Avilova. O'qish ko'nikmasini rivojlantirishga ta'sir etuvchi muhim omillar 42
Saodat Kambarova. Adabiy ta'limda adabiy-nazariy tushunchalar va ilg'or pedagogik tafakkur tadriji 44
Bahora Jo'razolova. Frazzeologik olam tasvirida konseptual metaforaning o'rni 4
Atag'ulla Satbayev. Sog'inbo'y Ibrohimov she'riyatida qushlar obrazining badiiy taqimi 4
G'ulomjon Atadjanov. Istiqloq davri o'zbek adabiyotida tarixiy drama janri 50
Dilnoza Shermuhamedova. The ways of formation of students' individual work in the digitally integrated education 51
Feruzakhon Yunusova. Mobile-assisted language learning approaches and strategies 54

KICHIK TADQIQOT

Mastona Yuldasheva. Semantic features of automotive terms in the English and Uzbek languages 5

МЕТОДИКА ОПЫТ

Дилара Зарипова. Изучение внимательного падежа с применением языка-посредника на уроке русского языка как иностранного 57

ИСПОЛЬЗУЙТЕ ЭТИ МАТЕРИАЛЫ

Умид Пулатова. Процессуальные документы: анализ и выводы 61

ИЗ ОПЫТА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ

Надира Султонова. Использование метода комментированного чтения при анализе художественного текста 63
Аслбек Эргашев. Ролевые игры на уроках литературы 65

НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Александра Екзбонс, Лазоқатхан Хасанханова. Махмудходжа Бехбуди как мультикультурная личность и феномен эпохи 66
Бахтиёр Гафуров. Лингвистическое исследование афоризмов о медицине 69
Муяссар Комилова. Анализ учебно-нормативного и методического обеспечения в военно-академических лицах 70
Лина Курчустова. Жанровые традиции семейной саги в романе Марины Степновой «Женщины Лазаря» 74
Виктория Гамедетдинова. Антропоцентрическая направленность лингвистики креатива 76

ВНЕКЛАССНОЕ МЕРОПРИЯТИЕ

Авара АХМЕДОВА. «Доброта спасёт мир». (Книга – источник добра) 79

ВНЕАУДИТОРНОЕ МЕРОПРИЯТИЕ

Фарида Умарова. Служебные части речи 80

ОБСУЖДАЕМ, СПОРИМ

Рауша Атаева. Совершенствование системы тренингов по обучению русскому языку 84
Элина Абдуллаева. Русский язык в Узбекистане на современном этапе 86

МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО

Феруза Фанзова. Новый формат сотрудничества между вузами России и Узбекистана 88

olimi L.A. Novikov ta'kidlaganidek, "...so'zning estetik ta'siri uning yozuvchi tomonidan ijodiy yaratilganligi va o'quvchi tomonidan ijodiy qayta tiklanganligi bilan izohlanadi. Bu nafaqat tushuniladi, balki tajriba hosil qiladi. She'riy obraz orqali har bir kishi badiiy nutqni idrok etuvchi kichik rassomga aylanadi" [3; 45-b.].

Adabiyotni san'at turi sifatida tushunish, bizningcha, asosiy e'tiborni asarning g'oyaviy-tematik tahliliga emas, balki matn poetikasini rivojlantirishga, badiiy asar mazmunini chuqur tushunishga qaratib, diqqatni o'zgartirishni o'z ichiga oladi. Zamonaviy adabiy ta'limni takomillashtirishning mumkin bo'lgan usullaridan biri adabiy-nazariy tushunchalar tizimini o'quvchilarning munosabatlari orqali yaratishdir. O'rganilayotgan ilmiy tushunchalarni tizimlashtirish va tartiblash o'quvchiga adabiyotning fan va san'at turi sifatidagi mohiyatini anglash, adabiyotni o'rganishning markaziy predmeti – badiiy asarning o'ziga xos xususiyatlarini ochib berishga yordam beradigan kategoriya va tushunchalarni ajratishni o'z ichiga oladi.

Biz umumiy o'rta ta'lim maktablari adabiyot darslarida adabiy-nazariy tushunchalar va estetik kategoriyalarni ularning o'zaro munosabatlarida shakllantirish konsepsiyasini taklif qilamiz. Bu "muallif – asar – kitobxon" tizimida amalga oshiriladi.

Muallif voqelikni ma'lum bir tarzda beradi va yoritadi. Ularni idrok etadi, baholaydi va ijodiy kuchini namoyon etadi. Bularning barchasi bilan u o'zini badiiy faoliyat subyekti sifatida ko'rsatadi. Faol va keskin munosabatlar: parallel holda hayot va asarning badiiy dunyosini tushunishga olib keladi.

Muallif muammosining metodik jihatlarini yoritib berishning boshlang'ich nuqtasi "muallif" atamasining ma'nosini aniqlashdan iborat:

1) bu muayyan taqdir, tarjimai hol, individual xususiyatlar mujassam bo'lgan haqiqiy shaxs sifatida badiiy asarning yaratuvchisi;

2) badiiy matnda mahalliyatlashtirilgan muallif obrazi, ya'ni yozuvchi, rassom, haykaltarosh, rejissyorning o'z obrazi va h.k.

Asar kategoriyasining mazmuni, avvalo, uslub, metod, tur, janr, kompozitsiya, badiiy obraz toifalari orqali ochib beriladi. Ular o'rtasida muvofiqlashtiruvchi aloqalarni uslub – metod – yo'nalish hamda tur – janr ketma-ketligidagi subordinatsiya asosida o'rnatish mumkin. San'atda keltirilgan asosiy kategoriyalardan tashqari o'quvchilarda mazmun va shakl kabi bir qator estetik kategoriyalar haqida tushunchalar shakllanadi.

Masalani monografik yo'sinda tadqiq etgan rus metodisti A.M. Antipovning qayd etishicha, "Asar – kitobxon" tizimi turli kategoriya va tushunchalar o'rtasidagi munosabatni aks ettiradi. Turli kategoriyalarning o'zaro aloqalarini "kitobxon – uslub", "kitobxon – metod", "kitobxon – janr" yoki "kitobxon – yo'nalish"larida ajratib ko'rsatish mumkin. "Asar" kategoriyasi kitobxon kategoriyasi bilan bog'lanib, "idrok qilish salohiyati" tushunchasining funktsionalligini ko'rsatadi. Asarning o'quvchiga ta'siri uning janri bilan belgilanadi, bu ayni paytda muallifning "mavjud"ni ham ifodalaydi. Kitobxon asarga muallifning o'ziga xos "xabar"i sifatida murojaat qiladi [1; 38-b.].

Kitobxon kategoriyasi mazmuni o'zaro bog'liq, ammo bir xil bo'lmagan "ijodkor kitobxon", "adresat" ("xayoliy" kitobxon), "kitobxon obrazi" tushunchalari orqali aniqlashtiriladi. "Ijodkor" kitobxon va "xayoliy" kitobxon, bir tomondan, qarama-qarshi bo'lsa, ikkinchi tomondan, ular shartlangan va o'zaro bog'liqdir. Shuningdek, "xayoliy" va ijodkor kitobxon o'rtasidagi bog'liqlik asosida kitobxon va muallif o'rtasidagi fikr-mulohazalar haqida ham gapirish mumkin. Asar yaratish jarayonida yozuvchi ongida o'zining faraziy kitobxon haqida fikr paydo bo'ladi, u ijodkorga "sharik", uslub yaratuvchi omil vazifasini bajaradi. Bu borada professor S. Matchonovning quyidagi fikrlarini keltirish o'rindir: "Yozuvchi singari kitobxon ham ijodkor hisoblanadi. Aks holda o'quvchi yozuvchi yaratgan obrazli tasviri tushunmagan bo'lar edi. Kitobxon ijodining o'ziga xos xususiyati shundaki, u muallif tasvirlagan hayot materialini xayolida qayta yaratib, yangi badiiy olam kashf etish yo'lidan boradi" [2; 58-b.].

Ko'rinadiki, "Muallif – asar – kitobxon" tizimi ijod subyekti, asar va idrok predmeti munosabatini o'z ichiga oladi: badiiy asar orqali retsipient-kitobxon muallif-ijodkor bilan muloqotga kirishadi. O'quvchilarda asosiy toifalarning har biri haqida aniq g'oyalar ularni o'zlashtirishning konsentrik yo'lini taqozo etadi.

Xulosa qilganda, adabiy-nazariy tushunchalar va estetik kategoriyalarni tizimlashtirish bo'yicha tajribalarimiz adabiy-nazariy tushunchalar va estetik kategoriya orasida; adabiyot nazariyasi va estetika o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikning turli darajalarini aks ettiradi. Natijada o'quvchilarda mustaqil tafakkur yuritish, o'qiganlarini hayotga tatbiq etish, badiiya asardan estetik zavq olish kabi muhim sifatlar shakllanishiga zamin yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Антипова А.М. Взаимосвязь теорико-литературных и эстетических категорий и понятий в школьном курсе. Автореф. дисс. ... док. пед. наук. – М., 2005. – 44 с.
2. Матчонов С. М. Мактабда адабиётдан мустақил ишлар. – Т.: Ўқитувчи, 1996. – 208 б.
3. Новиков Л.А. Искусство слова. – М.: Педагогика, 1991. – 144 с.
4. Йўлдошев Қ. Янгиланган педагогик тафаккур ва умумтаълим мактабларида адабиёт ўқитишнинг илмий-методик асослари. Пед. фан. док. ... дисс. – Т., 1997. – 306 б.